

Cauza C-609/19**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

13 august 2019

Instanța de trimitere:

Tribunal d'instance de Lagny-sur-Marne (Franța)

Data deciziei de trimitere:

2 august 2019

Reclamantă:

BNP Paribas Personal Finance SA

Pârât:

VE

I. Prezentarea litigiului

- 1 La 10 martie 2009, VE și soția sa au achiziționat un bun imobil și au subscris la societatea BNP Paribas Personal Finance (denumită în continuare „BNP Paribas” sau „creditorul”) un împrumut imobiliar în valoare de 143 421,53 euro, care generează o datorie de 216 566,51 franci elvețieni (CHF).
Ca urmare a neplății, s-a constatat expirarea termenului.
- 2 La 16 ianuarie 2015, vânzarea silită a bunului a fost dispusă prin hotărâre judecătorească. La 20 martie 2015, bunul a fost adjudecat la prețul de 55 000 de euro.
- 3 La 12 ianuarie 2017, BNP Paribas a solicitat instanței de trimitere admiterea popririi asupra veniturilor lui VE (denumit în continuare „împrumutatul” sau „consumatorul”).

II. Argumentele și concluziile părților

1. *BNP Paribas*

4 BNP Paribas solicită între altele:

- să se declare că valoarea creanței sale se ridică la suma globală de 192 268,73 euro, conform decontului emis la 21 februarie 2019;
- să se admită executarea silită a veniturilor VE;
- să se declare inadmisibilă cererea de constatare a nulității împrumutului pentru practică comercială înșelătoare invocată de VE sau, în subsidiar, să fie respinsă;

cu titlu subsidiar:

- să se considere inadmisibile cererile formulate de VE în temeiul clauzelor abuzive;
- să se declare că clauza privind moneda de calcul în care a fost contractat împrumutul stipulată în franci elvețieni nu intră în domeniul de aplicare al clauzelor abuzive, în măsura în care ea definește obiectul principal al contractului și este redactată în mod clar și inteligibil;

cu titlu încă mai subsidiar:

- să se declare că acea clauză privind moneda de calcul în care a fost contractat împrumutul stipulată în franci elvețieni nu este abuzivă în măsura în care nu creează niciun dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților;
- să se declare nefondate cererile formulate de VE în temeiul clauzelor abuzive.

5 BNP Paribas susține că VE a fost informat cu privire la variația cursului de schimb la care se expunea și la consecințele acesteia asupra amortizării împrumutului său. În consecință, consideră că în contract nu există nicio clauză abuzivă.

2. *VE*

6 VE solicită între altele:

- să se adreseze CJUE o serie de întrebări preliminare;
- să se anuleze contractul HELVETIMMO la care a scris;

cu titlu subsidiar:

- să se controleze caracterul abuziv al clauzelor „Descrierea creditului dumneavoastră” (clauza nr. 1), „Finanțarea creditului dumneavoastră” (clauza nr. 2), „deschiderea unui cont intern în euro și a unui cont intern în franci elvețieni în vederea administrării creditului dumneavoastră” (clauza nr. 3), „Operațiuni de schimb valutar” (clauza nr. 4), „Rambursarea creditului dumneavoastră” (clauza nr. 5), „Opțiune pentru o schimbare a monedei de calcul” (clauza nr. 6), „Clauza de confirmare a informațiilor privind borderoul de acceptare a creditului” (clauza nr. 7), „Rambursarea creditului dumneavoastră” (clauza nr. 8), „Amortizarea capitalului” (clauza nr. 9);
- să se declare toate aceste clauze nr. 1-9 ca fiind nescrise și să se înlăture aplicarea lor;
- să se recalifice contractele HELVET IMMO și INVEST IMMO în contracte de credit în euro cu rată fixă de la încheierea lor, să se rețină un curs de schimb de 1 euro pentru 1,50 franci elvețieni, să se recalculeze soldul datorat;

ca ultim subsidiar:

- în cazul în care se va considera că respectiva clauză implicită de indexare ține de obiectul principal al contractului în litigiu, să se constate nulitatea acestui contract.
- 7 VE susține că împrumutul în litigiu îl expune unui risc de schimb valutar nelimitat, că în contract nu se menționează niciun risc de schimb valutar și nu există mențiunea „risc de curs valutar”. Acesta arată că simulările care permit informarea împrumutaților nu i-au fost comunicate, chiar dacă împrumutul a fost propus într-o perioadă în care creditorul anticipa o variație semnificativă a cursului de schimb.
- 8 În consecință, acesta solicită sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu mai multe întrebări preliminare, în special pentru a aprecia conformitatea jurisprudenței Cour de cassation [Curtea de Casație] (Franța) cu dispozițiile Directivei Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273). Pe fond, solicită declararea nulității contractului de împrumut pentru motivul existenței unei practici comerciale înșelătoare. În subsidiar, susține că valoarea creanței trebuie redusă ca urmare a caracterului abuziv al unei clauze de indexare implicite, a unor clauze privind moneda de calcul și de plată, a lipsei unei mențiuni cu privire la un „risc de schimb valutar”, a clauzei de amortizare și a clauzei privind opțiunea de cumpărare.

III. Contractul și cadrul juridic

1. Împrumutul în litigiu

- 9 Potrivit contractului în litigiu, creditorul acordă un împrumut cu dobândă fixă în franci elvețieni. Împrumutul se rambursează prin plăți în euro, însă aceste rate lunare sunt convertite în franci elvețieni pentru a plăti dobânzile și pentru a amortiza capitalul într-un cont stabilit în franci elvețieni.
- 10 În ofertă se precizează că, în cazul în care evoluția cursului de schimb valutar majorează costul creditului pentru consumator, ratele lunare vor fi deduse mai întâi din dobânzi, iar durata creditului va fi prelungită cu cinci ani. De asemenea, se precizează: „cuantumul plăților dumneavoastră în euro va rămâne de asemenea neschimbat, însă durata creditului va fi prelungită. Totuși, în cazul în care menținerea cuantumului plăților dumneavoastră în euro nu ar permite plata în totalitate a soldului din cont pe durata reziduală inițială majorată cu 5 ani, plățile dumneavoastră în euro ar fi astfel majorate”.
- 11 În speță, VE a împrumutat o sumă de 143 421,53 euro; această sumă corespunde sumei de 216 566,51 franci elvețieni. După vânzarea bunului, al cărui preț a fost dedus din capitalul restant datorat, creditorul solicită instituirea unei popriri asupra veniturilor lui VE pentru suma de 192 268,73 euro.

2. Dreptul Uniunii

- 12 Instanța de trimitere apreciază că reglementarea de drept a Uniunii aplicabilă în speță este Directiva 93/13, în special articolele 3 și 4 din aceasta.
- 13 Potrivit Concluziilor avocatului general Wahl prezentate în cauza Kásler și Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:85, punctul 91 și punctul 2 din concluzia concluziilor): *„Examinarea caracterului clar și inteligibil al clauzelor contractuale trebuie să țină cont de toate împrejurările din speță, în special de informațiile aduse la cunoștința consumatorului la încheierea contractului, și trebuie să vizeze, în plus față de aspectul strict formal și lingvistic, evaluarea exactă a consecințelor economice ale clauzelor menționate și raporturile care pot exista între ele”*.
- 14 În Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții (C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 51 și punctul 2 din dispozitiv), Curtea a statuat că caracterul clar și inteligibil al unei clauze comparabile cu cea în litigiu presupunea ca aceasta *„să fie înțeleasă de consumator atât pe plan formal și gramatical, cât și în ceea ce privește efectele concrete ale acesteia, în sensul ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat să poată nu numai să cunoască posibilitatea aprecierii sau a deprecierei monedei străine în care a fost contractat împrumutul, ci și să evalueze consecințele economice, potențial semnificative, ale unei astfel de clauze asupra obligațiilor sale financiare. Este de*

competența instanței naționale să efectueze verificările necesare în această privință”.

- 15 Curtea a amintit că „în ceea ce privește, printre altele, nivelul de informare, consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de profesionist, această cerință privind redactarea clară și inteligibilă a clauzelor contractuale și, prin urmare, privind transparența, impusă de aceeași directivă, trebuie înțeleasă în mod extensiv” (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții (C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 44 și jurisprudența citată). La punctul 46 din aceeași hotărâre, Curtea precizează că această chestiune trebuie examinată de instanța de trimitere.
- 16 De asemenea, Curtea a statuat că „clauza unui contract de credit [...] în temeiul căreia întregul risc de schimb valutar este transferat asupra împrumutatului și care nu este redactată în mod transparent, astfel încât împrumutatul nu poate evalua, pe baza unor criterii clare și inteligibile, consecințele economice ale încheierii acestui contract, este susceptibilă să fie considerată drept abuzivă de către instanța națională” (Ordonanța din 22 februarie 2018, Lupean (C-119/17, nepublicată, EU:C:2018:103, punctul 31 și punctul 2 din dispozitiv).
- 17 În sfârșit, În Hotărârea din 20 septembrie 2018, OTP Bank și OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), Curtea a statuat: „Articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că cerința potrivit căreia o clauză contractuală trebuie exprimată în mod clar și inteligibil obligă instituțiile financiare să furnizeze împrumutaților informații suficiente pentru a le permite să adopte decizii prudente și în cunoștință de cauză. În această privință, această cerință implică faptul ca o clauză referitoare la riscul de schimb valutar să fie înțeleasă de consumator atât pe planurile formal și gramatical, cât și în ceea ce privește efectele concrete ale acesteia, în sensul ca un consumator mediu normal informat, suficient de atent și de avizat să poată nu numai să cunoască posibilitatea deprecierei monedei naționale față de moneda străină în care a fost exprimat împrumutul, ci și să evalueze consecințele economice, potențial semnificative, ale unei astfel de clauze asupra obligațiilor sale financiare” (punctul 78 și punctul 3 din dispozitiv). Curtea a precizat în aceeași hotărâre: „[a]rticolul 4 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că impune ca caracterul clar și inteligibil al clauzelor contractuale să fie apreciat raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului, precum și la toate celelalte clauze ale contractului” (punctul 83 și punctul 4 din dispozitiv); în sfârșit, aceasta a adăugat că îi revenea instanței naționale sarcina să invoce din oficiu caracterul abuziv al unei asemenea clauze (punctul 91 și punctul 5 din dispozitiv).

3. Dreptul național

- 18 Instanța de trimitere se pronunță în speță în materie de poprire asupra veniturilor. Ea exercită în această privință competențele instanței de executare și, prin urmare, trebuie să stabilească temeinicia și valoarea creanței.

- 19 Articolul L. 132-1 din Codul consumului, devenit articolul L. 212-1 din același cod, transpune Directiva 93/13 în dreptul francez. Acest articol prevede:

„În contractele încheiate între profesioniști și neprofesioniști sau consumatori, sunt abuzive clauzele care au drept obiect sau drept efect crearea, în defavoarea unui neprofesionist sau a unui consumator, a unui dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților la contract.

Un decret pronunțat în Conseil d'État [Consiliul de Stat] [...] stabilește o listă de clauze prezumate abuzive; în cazul unui litigiu cu privire la un contract care conține o asemenea clauză, profesionistul trebuie să facă dovada caracterului neabuziv al clauzei în litigiu.

Un decret adoptat în aceleași condiții determină tipurile de clauze care, având în vedere gravitatea atingerilor pe care acestea le aduc echilibrului contractului, trebuie considerate, în mod irefragabil, abuzive în sensul primului paragraf.

Dispozițiile menționate sunt aplicabile indiferent de forma sau de suportul contractului. Aceasta este în special situația bonurilor de comandă, a facturilor, a bonurilor de garanție, a borderourilor sau a bonurilor de livrare, a biletelor sau a tichetelor, care conțin clauze negociate în mod liber sau nu sau trimiteri la condiții generale prestabilite.

Fără a aduce atingere normelor de interpretare prevăzute la articolele 1156-1161, 1163 și 1164 din Codul civil, caracterul abuziv al unei clauze se apreciază, în momentul încheierii contractului, în raport cu toate circumstanțele care însoțesc încheierea acestuia, precum și cu toate celelalte clauze ale contractului. De asemenea, acesta se apreciază în raport cu cele conținute în alt contract atunci când încheierea sau executarea acestor două contracte depind din punct de vedere juridic una de cealaltă.

Clauzele abuzive sunt considerate nescrise.

Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor în sensul primului paragraf nu privește nici definiția obiectului principal al contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau al remunerației în cazul bunului vândut sau al serviciului oferit, cu condiția ca acele clauze să fie redactate în mod clar și inteligibil.

Contractul va continua să fie aplicabil în toate dispozițiile sale, altele decât cele considerate abuzive în cazul în care poate subzista fără clauzele respective.

Dispozițiile prezentului articol sunt de ordine publică”.

- 20 Penultimul paragraf al acestui text transpune articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 și constituie temeiul jurisprudenței interne relevante.

- 21 Cour de cassation exclude calificarea clauzelor care definesc obiectul principal al contractului drept abuzive, în măsura în care aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil (jurisprudența constantă).
- 22 În 2017, în două cauze în care litigiul privea un contract de împrumut asemănător celui în litigiu, aceasta a amintit că îi revenea instanței de fond sarcina de a examina din oficiu existența unui dezechilibru semnificativ.
- 23 În 2018, într-o cauză privind un contract de împrumut comparabil cu cel în litigiu, aceasta a statuat că clauza care prevede „conversia în franci elvețieni a soldului corespunzător ratelor lunare după plata costurilor anexate creditului [definea] obiectul principal al contractului”. În plus, aceasta a statuat că respectiva clauză era clară și inteligibilă pentru următoarele motive: „amortizarea împrumutului se realizează prin conversia ratelor fixe plătite în euro, [...] o asemenea conversie se efectuează la un curs de schimb care poate evolua ascendent sau descendent, [...] această evoluție poate conduce la prelungirea sau la reducerea duratei de amortizare a împrumutului și, după caz, la modificarea sarcinii totale a rambursării”.
- 24 Prin cincisprezece decizii pronunțate la 20 februarie 2019, Cour de cassation a aprobat hotărâri ale unor curți de apel, apreciind că împrumutul Helvet Immo definea obiectul principal al contractului, că „riscul de schimb valutar inerent acestui tip de împrumut [avea] o incidență asupra rambursării creditului”. În aceste cauze, hotărârile care fac obiectul recursurilor detaliau mecanismul împrumutului Helvet Immo, amintit la punctul III.1 din prezenta decizie, și considerau că „contractul [prezenta] în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului de conversie a monedei străine” și că clauza în acest sens era clară și inteligibilă. Deciziile respective se referă în mod explicit la Hotărârea Curții din 20 septembrie 2018, OTP Bank și OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750).
- 25 Unele dintre aceste din urmă decizii fac trimitere la o „explicație însoțită de simulări în cifre ale impactului variațiilor cursului de schimb în ceea ce privește rambursarea”, fără ca lipsa sau prezența acestui element de fapt să influențeze decizia. În concluziile sale, avocatul general propunea să se rețină existența sau inexistența acestui element, impus pe de altă parte de legislația ulterioară (articolul L. 312-8 din Codul consumului, devenit articolul L. 313-25 din același cod) pentru a aprecia caracterul clar și inteligibil al clauzelor în litigiu.

IV. Motivarea trimiterii

1. Obiectul principal al contractului

- 26 Contractul în litigiu cuprinde mai multe clauze, prezentate ca făcând parte dintr-un mecanism de conversie a monedelor, care au drept efect integrarea riscului de schimb valutar în ratele lunare plătite de consumator. Ratele lunare plătite în euro au un quantum fix. În cazul evoluției cursului de schimb, rambursarea reprezintă o

sumă mai puțin importantă în franci elvețieni decât suma indicată consumatorului la subscrierea împrumutului. Această sumă se deduce mai întâi din dobânzi.

- 27 Prin urmare, acest contract este un împrumut exprimat în monedă străină și rambursabil în moneda națională, care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale. În situația dreptului Uniunii transpus de dreptul național, mecanismul în discuție ține de obiectul principal al contractului.
- 28 Clauzele în litigiu se referă la regulile de deducere a sumelor plătite din dobânzi, la funcționarea atât a contului în franci elvețieni, care este moneda de calcul, cât și a celui în euro, care este moneda de plată, precum și la prelungirea duratei împrumutului. Rezultă de aici că, în cazul unei evoluții defavorabile a cursului de schimb, consumatorul este obligat la plata unui capital în euro mai mare decât suma împrumutată, iar prin ratele sale lunare se rambursează aproape numai dobânzile, capitalul datorat rămas reducându-se numai în mod rezidual.
- 29 Prin urmare, instanța de trimitere ridică problema marjei de apreciere de care dispune în ceea ce privește aceste clauze: trebuie ele considerate un tot indivizibil constituind obiectul principal al contractului și neputând fi calificate în acest scop drept abuzive, cu condiția să fie clare și inteligibile? În caz contrar, trebuie să se admită că aceste clauze pot fi considerate în mod individual ca fiind abuzive, cu excepția clauzei, deja prevăzută de jurisprudență, care prevede rambursarea în monedă străină?

2. Cunoașterea de către împrumutat a contextului economic previzibil ca element de apreciere a caracterului clar și inteligibil al clauzei

- 30 Considerăm că împrumutatul a primit un număr semnificativ de informații înainte de semnarea contractului său de împrumut. Înscrisurile din dosar demonstrează că aceste informații insistau asupra caracterului stabil al parității euro-franc elvețian. Prin urmare, consumatorul a putut considera că riscul angajamentului său se raporta la alte elemente, de asemenea comunicate de împrumutător, precum costul conversiei monetare sau caracterul fix al ratei dobânzii.
- 31 Oferta de credit detaliază un mecanism conform căruia ratele lunare în euro amortizează un împrumut exprimat în franci elvețieni. Riscul de schimb valutar rezultă din combinarea diferitor clauze. VE subliniază că expresia „risc de schimb valutar” nu este utilizată în ofertă.
- 32 Din înscrisurile depuse în cadrul discuțiilor rezultă că, într-o perioadă de tensiuni pe piețele financiare, unele monezi, în special francul elvețian, sunt „valori de refugiu”, cei care le dețin suportând fluctuații proprii unui asemenea context. Având în vedere înscrisurile depuse în cadrul dezbaterilor, creditorul putea avea cunoștința de acest lucru în momentul semnării contractului, fapt posibil date fiind competența și cunoștințele inerente calității sale de creditor profesionist.

- 33 Legislația națională și jurisprudența invită instanța să facă o apreciere obiectivă a ofertei fără a ține seama de un asemenea context, de exemplu luând ca referință simulări în cifre care demonstrează consecința unei evoluții a cursului de schimb asupra costului împrumutului, însă fără a impune în mod necesar acest element. Jurisprudența Curții face trimitere la noțiunea de transparență în examinarea caracterului clar și inteligibil al unei clauze care face parte din obiectul principal al contractului.
- 34 Prin urmare, instanța de trimitere ridică problema domeniului de aplicare concret al acestei noțiuni pentru împrumutat, care nu cunoaște consecințele tensiunilor economice asupra evoluției cursului de schimb și care trebuia sau nu să fie informat cu privire la riscul suplimentar reprezentat atunci de contextul economic în care a semnat angajamentul contractual.
- 35 Se pune indirect problema aprecierii buneii-credințe a creditorului a căruia competență îl putea conduce la analizarea acestei evoluții previzibile. VE depune în această privință previziunile economice ale băncii centrale elvețiene, anterioare împrumutului, despre care apreciază astăzi că erau cunoscute de creditor.

Întrebările preliminare

- 36 Tribunal d'instance de Lagny-sur-Marne [Tribunalul de Primă Instanță din Lagny-sur-Marne] (Franța) sesizează Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu următoarele întrebări:
- 1) Alineatul (2) al articolului 4 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că constituie obiectul principal al unui contract de împrumut exprimat în monedă străină și rambursabil în moneda națională, fără a putea fi luate în considerare în mod izolat, clauzele care stipulează rambursări în rate fixe deduse mai întâi din dobânzi și care prevăd prelungirea duratei contractului și majorarea ratelor pentru plata soldului împrumutului, acest sold [putând] crește în mod semnificativ în urma variațiilor cursului de schimb?
 - 2) Alineatul (1) al articolului 3 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că clauzele care prevăd plăți în rate fixe deduse mai întâi din dobânzi și care prevăd prelungirea duratei [contractului] și majorarea ratelor pentru plata soldului împrumutului, sold care poate crește în mod semnificativ în urma variațiilor cursului de schimb, creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților la contract, în special prin faptul că expun consumatorul unui risc disproporționat de schimb valutar?
 - 3) Articolul 4 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că impune ca aprecierea caracterului clar și inteligibil al clauzelor unui contract de împrumut exprimat în monedă străină și rambursabil în moneda națională să se facă prin referire, în momentul încheierii contractului, la contextul economic previzibil, în speță consecințele dificultăților economice din anii 2007-2009 asupra variațiilor cursurilor de schimb, ținând seama de

competența și de cunoștințele creditorului profesionist și de buna sa credință?

- 4) Articolul 4 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că impune ca aprecierea caracterului clar și inteligibil al clauzelor unui contract de împrumut exprimat în monedă străină și rambursabil în moneda națională să se facă verificându-se dacă acel creditor, care dispune de competența și de cunoștințele unui profesionist, a comunicat consumatorului informații, în special cifre, exclusiv obiective și abstracte care nu țin seama de contextul economic care poate avea efecte asupra variațiilor cursului de schimb?